

Darka Bilić

Mletačko vojno uporište u Splitu u kontekstu razvoja grada

Mletački kaštel u Splitu

Muzej grada Splita, 19. studenoga 2020. – 30. travnja 2021.

AUTORICA: Elvira Šarić Kostić

Za povjesničare arhitekture nadasve zanimljiva izložba o mletačkom kaštelu u Splitu koja je prošle zime prezentirana u Muzeju grada Splita rezultat je niza aktivnosti koje je Muzej poduzeo u cilju istraživanja, sanacije i revitalizacije ostataka kaštela u blizini gradske rive. Sama izložba dio je većeg projekta na kojem Muzej radi već više godina a usmjeren je na konačno uređenje Velike kule na Voćnom trgu, gotovo jedinog današnjeg ostatka kaštela koji se izvorno sastojao od tri kule i velikog dvorišta. Namjera je Muzeja staviti unutrašnjost Velike kule u funkciju njenom adaptacijom za muzikološki postav izdvojene muzejske zbirke tematski vezane uz mletački kaštel i obranu grada Splita u prošlosti.

Arhitekturom mletačkog vojnog uporišta u gradu bavilo se više autora, no za izložbu su bili od ključnog značaja rezultati istraživanja Katje Marasović koja je još 2012. godine člankom u *Prostoru* uvjerljivo rekonstruirala povijest njegove izgradnje. Tom je prilikom nizom vrijednih vizualizacija rekonstruirala izgled gradskog tkiva jugozapadnog dijela novoga grada prije izgradnje kaštela, njegov izgled neposredno nakon dovršetka izgradnje 1441. i nakon dogradnje 1666. godine te je precizno rekonstruiran izgled njegovih pojedinih dijelova – od oktogonalnih bočnih kula koje su začelnim zidom na katovima bile otvorene prema dvorištu do spojnih zidova od kojih se istočni zid građen fino klesanim blokovima porušenih kula Dioklecijanove palače sačuvao gotovo u potpunosti zajedno s ulaznim vratima kaštela i ostacima

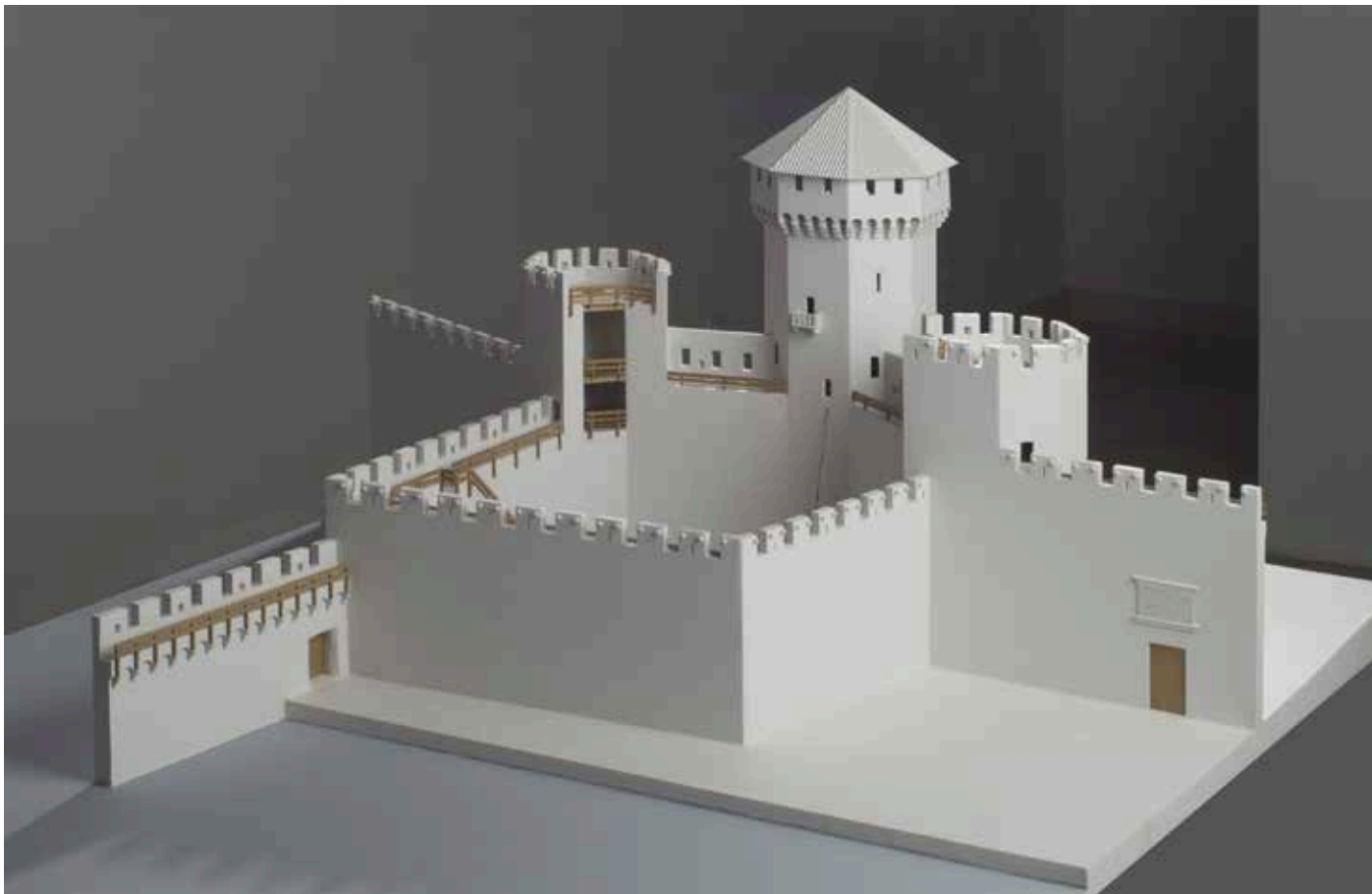
breteša iznad njih. Ova istraživanja i vizualizacije bili su temelj za izradu makete kaštela u mjerilu 1:75 koja je bila jedan od niza atraktivnih izložaka ove izložbe. Maketu su izradili akademski kipari Frane Šitum i Robert Jozić uz suradnju Katje Marasović, a prema rekonstrukciji izvornog izgleda kaštela u razdoblju između 1441. i 1500. godine.

Spoznaje o točnom izgledu kaštela, odnosno njegovom tlocrtu i kasnijim nadogradnjama, temelje se prije svega na rezultatima nekoliko arheoloških kampanja koje su poduzete u samom kaštelu i njegovoj okolini. Tako su podaci prikupljeni tijekom arheoloških istraživanja na zapadnom dijelu središnje gradske rive 2006. i 2007. godine konačno razjasnili izvorni izgled južnog dijela kaštela. Prema moru se sastojao od četverokutnog dvorišta ograđenog obodnim zidom uz kojeg su tijekom vremena u unutrašnjosti prigradeni razni utilitarni objekti. Tijekom istih istraživanja pronađen je i zapadni zid kaštela ojačan terapijenom, na temelju čega je zaključeno da je četvrta kula, ostaci koje su sačuvani kroz tri kata kuće koja je na tome mjestu formirana u 19. stoljeću, izgrađena naknadno, između 1630. i 1648. godine.

Arheološka istraživanja koja su prethodno, 1999. godine bila provedena u neposrednoj blizini kaštela na Voćnom trgu, a u kojima je sudjelovala i Elvira Šarić, viša kustosica Muzeja grada Splita – ujedno autorica izložbe i kataloga – potvrdila su da je u razdoblju prije izgradnje kaštela ovaj lokalitet bio gusto izgrađen. Poznato je da su mletačke vlasti odlučile kaštel izgraditi na mjestu samostana sv. Klare koji je bio

Ostatak mletačkoga kaštela u Splitu, FOTO Z. Sunko

Maketa, FOTO Z. Sunko

osnovan još 1311. godine, a redovnice su iz samostana iseljene 1424. godine, kada se započelo s izgradnjom kaštela.

Svoj aktivni angažman na istraživanju kaštela autorica Elvira Šarić Kostić nastavila je vođenjem istražnih arheoloških radova u Velikoj kuli, središnjoj i najvećoj od tri izvorne kule tijekom 2012. godine. Tada je u toj kuli, izvana oktogonalnoj, a u prizemlju unutrašnjosti šesterokutnog tlocrta, pronađen vješto obzidani zdenac dubine oko četiri metra s izvorskom, živom vodom. Kaštel je osim zdenca koji je najvjerojatnije prethodno bio u sklopu samostana sv. Klare, imao u dvorištu i cisternu. Tema opskrbe grada pitkom vodom dalje je razrađena izlaganjem nekoliko nacрта splitskog vodovoda iz 19. stoljeća.

Izložbom su razrađene teme izravno vezane za kaštel, kao dosadašnje spoznaje o njegovom izgledu i preinakama, svakodnevnom životu u njemu i organizaciji obrane u kaštelu i gradu. Ovom prilikom su prvi put očima javnosti predstavljani mnogi manji predmeti, ulomci keramičkog stolnog posuđa, lule, češljevi te kamene i metalne topovske kugle, pronađeni prilikom arheoloških iskapanja, a koji ilustriraju svakodnevni život vojne posade u kaštelu. Nadasve zanimljivo izrađena željezom okovana drvena vratnica ojačana željeznim umecima, prema istraživanjima autorice izložbe jedinstvena u Dalmaciji, pronađena je na prvom katu Velike kule, gdje je vjerojatno izvorno zatvarala ulaz u stubište, odnosno tamnicu. Zatvorske prostorije su, baš kao i kapelica, tipično postojale u sklopu mletačkih kaštela u Dalmaciji, a u

Postav izložbe, FOTO Z. Sunko

splitskoj Velikoj kuli zatvor je bio u funkciji i tijekom prvih desetljeća 19. stoljeća.

Tema obrane grada ilustrirana je nizom nacрта dijelova gradskih fortifikacija, kojima se može pratiti proces postupnog propadanja i rušenja gradskih bedema, jer s odlaskom Mlečana gube na važnosti. Na nacrtu splitskih fortifikacija iz 1819. godine što ga je odobrio arhitekt Vicko Andrić, vidljiva je važnost kaštela koji je, od inicijalne utvrde namijenjene zaštiti mletačke vojne posade od napada stanovnika Splita, postao dio obrane čitavoga grada fizički se uklopivši u veći obrambeni pojas. Javnost se upoznala i s projektom zgrada na Pisturi i dijelom gradskih bedema do sada nepoznatog inženjera ili arhitekta Giovannija di Honstaina iz druge polovice 18. stoljeća, koji se čuva u fundusa Muzeja.

Osim kaštela koji je bio u fokusu, tematski se izložba prošila u širokom opsegu te je obrađen širi prostorni i društveno-povijesni kontekst vezan uz kaštel. Djelovanje bratovštine bombardijera u Splitu osnovane 1582. godine, čiji su članovi imali važnu ulogu u obrani grada, ilustrirano je izlošcima oružja, ali i ulomkom donjeg dijela kamene skulpture s draperijom i prikazom kule kružnog tlocrta s kruništem. Ulomak je vjerojatno ostatak kipa svete Barbare, zaštitnice topnika i ljevača topova te vojnika i vatrogasaca.

Cijelim nizom različitih eksponata obrađen je izgled i razvoj okolnog dijela gradskog tkiva i odnos kaštela s građevinama u njegovom susjedstvu te niz drugih, manjih podtema koje se vežu uz kaštel. Povijesnim vizurama tog dijela grada,

od vizure splitske luke Giuseppea Santinija iz 1666. do akvarela Antuna Barača *Dolazak carice Karoline Auguste u splitsku luku* iz 1818. godine, posjetitelji su informirani o preinakama koje je pretrpio kaštel, a koje su utjecale i na vizuru samoga grada.

S obzirom na širinu obrađenih tema, prezentirani izložci su dosta raznoliki i prikupljeni su ne samo iz fundusa Muzeja grada Splita, već i iz Arheološkog muzeja u Splitu, Muzeja grada Trogira i Galerije umjetnina Split, a neki od njih prvi su put predstavljeni javnosti. Premda je izložba bila otvorena u vrijeme restrikcija vezanih uz pandemiju, a koje su ograničavale broj posjetitelja i nametale održavanje fizičke distance, velikim angažmanom autorice izložba je našla odjeka u stručnoj i široj javnosti. Kao zadnje i možda najvažnije potrebno je istaknuti da je izložba popraćena publikacijom s 214 kataloških jedinica i velikim brojem informativnih tekstova. ✕